

ÜNİTE-4 TÜRK SOSYOLOGLARI

Hilmi Ziya Ülken ve Niyazi Berkes

1) HİLMİ ZİYA ÜLKEN

a) Hilmi Ziya Ülken'in Eserleri

- ❖ Hilmi Ziya Ülken çok yönlü ve çok üretken bir akademisyendir.
- ❖ Çok sayıda basılı eseri vardır.
- ❖ Bazıları ders notu şeklinde ve bazılarında tekrarlar yapılmış olmasına rağmen özgün eserleri dikkate değer miktardadır.
- ❖ Ülken'in kitap halinde basılmış 75 adet eseri, 42 adet Fransızca makale ve tebliği yaklaşık 165 civarında Türkçe makale ve tebliği vardır.
- ❖ Ülken felsefe, sosyoloji ve psikoloji alanında eserler vermiştir.
- ❖ Ayrıca yazdığı romanlar vardır
- ❖ Hilmi Ziya Ülken Türkiye'deki sosyoloji çalışmalarında ikinci nesil olarak kabul edilebilir.
- ❖ Çalışmaları ne sadece felsefe ne sosyoloji ne de psikoloji sahasıyla sınırlandırılabilir.
- ❖ Ülken'e göre sosyolojinin gelişmesinde birbiriyle çatışan bazı akımlar vardır.
- ❖ Batı dünyasında *Fransız ve Sanayi Devrimleri* sosyolojinin gelişmesinde etkili olan faktörlerden sayılır.
- ❖ Ülken'e göre sosyolojinin ortaya çıkmasında Tanzimat önemli bir dönüm noktasıdır.
- ❖ Tanzimat sonrasında Meşrutiyetin ilan edilmesi ülkeye belli bir özgürlük ortamı sağlamıştır.
- ❖ Bu özgürlük ortamından faydalanan zamanın Osmanlı aydınları kendi ülkelerinin ve toplumlarının problemleriyle daha yakından ilgilenmeye başlamışlardır.
- ❖ Tanzimat sonrasında Meşrutiyetin ilan edilmesi ülkeye belli bir özgürlük ortamı sağlamıştır.
- ❖ Bu özgürlük ortamından faydalanan zamanın Osmanlı aydınları kendi ülkelerinin ve toplumlarının problemleriyle daha yakından ilgilenmeye başlamışlardır.

b) Türkiye'de Sosyoloji ve Meşrutiyet Fikir Akımları

- ❖ *Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük* adı verilen bu fikir akımları arasında yapılan eleştiriler doğrudan sosyal gerçeklikle ilgilidir.
- ❖ Ülken'e göre, Türkiye'de ilk önce İlm-i İctimaiyat sonra içtimaiyat adlarıyla başlayan sosyolojinin temellerini Ziya Gökalp atmış, Necmettin Sadak, Mehmet İzzeti. Hakkı Baltacıoğlu tarafından devam ettirilmiştir.
- ❖ Gökalp ve arkadaşları Selanik'te, Prens Sabahattin ve arkadaşları İstanbul'da sosyolojinin iki istikametini oluşturur.
- ❖ Fakat Gökalp'ın 1914'de Darülfünun'da sosyoloji kürsüsünü ilk olarak kurması ile onun temsil ettiği sosyoloji zihniyeti kuvvetle yerleşmiştir.
- ❖ Gökalp sosyolojiyi kendi milletini tanımakta kullanmaya çalışmıştır.
- ❖ Osmanlı'nın parçalanma tehlikesi yaşadığı yıllarda aydınlar Batılı anlamda toplum olabilmeyi sırrını keşfetmeye çalışmışlardır.
- ❖ Bir tarafta, "bizi bir arada tutan siyasi coğrafyadır." diyen *Osmanlıcılar*, bir tarafta "millet olmamızın bütünleştirici unsuru İslam dinidir ve İslam birliği ile çözülmekten kurtuluruz.
- ❖ "İddiasındaki *İslamcılar* ve "bir sosyolojik birim olarak asıl gerçekliğin millet olduğunu" kabul eden *Türkçüler* bu anlamda düşünceler öne sürdüler.

- ❖ Ülken doğrudan doğruya Türkçülük üzerine eleştirilerle *Anadoluculuk* görüşünü geliştirmiştir.
 - ❖ Gökalp'a göre düşüncesine temel oluşturacak bir millet anlayışı ancak sosyoloji biliminin ışığında ortaya çıkacaktır.
 - ❖ İmparatorluk çağında üstü küllenen millet yeniden keşfedilebilir ve milli ruha sahip olabilir.
 - ❖ Milletin oluşumunda esas olan dil ve kültür halkın içinde hayatını devam ettirmektedir.
 - ❖ Milli bilinci geliştirmek için o halde halka doğru gitmek gerekir.
 - ❖ Halkı tanımak, halkın kendine özgü kültüründen ilham almak, halkın içinde barındırdığı gücü keşfetmek hem milliyetçiliğin hem sosyolojinin amacı olarak karşımıza çıkmaktadır.
 - ❖ Gökalp bu anlamda halk kültürü araştırmalarını milleti tanımanın esası olarak görür.
 - ❖ Masallar, ilahiler, şiirler, destanlar, oyunlar, el sanatları gibi birçok zenginliğin kayıt altına alınmasını ve yeni nesillere aktarılmasını önemli görür.
 - ❖ Buna yönelik öneriler geliştirir.
 - ❖ Çalışmalarında sosyoloji bilimine ve sosyal gerçekliğe büyük önem verir.
 - ❖ Bilim ister madde, ister mana ile uğraşsın, tasvir ve izahtan vazgeçemez.
 - ❖ Dolayısıyla sosyal olayların açıklanmasında tabiat bilimlerinin yöntemlerinden faydalanmak gerekir.
 - ❖ Her iki âlem birbirinden kesin çizgilerle ayrılamaz.
- c) Ülkene Göre Sosyolojinin Konusu**
- ❖ Bir düşünce adamının anlamanın yolu kullandığı kavramları doğru anlamaktan geçer.
 - ❖ Düşünceler kavramlar ile inşa edilir.
 - ❖ Bilgiler kavramlarla aktarılır.
 - ❖ Ülkene göre kavramların gerçek manalarını kavrayabilmek için hangi şartlarda ortaya çıktığını, hangi gerçeğe karşılık geldiğini ve kökenini bilmek gerekir.
 - ❖ Soyut kavramlar zihnin en nazik ve en tehlikeli oyunudur.
 - ❖ “Dünyayı anlamak için en kuvvetli silah olan bu mücerret mefhumlar, onlara hâkim olacak kuvvette olmadığımız zaman tehlikeli olmaya başlarlar.
 - ❖ Auguste Comte’un öncülük yaptığı bu anlayış, *sosyolojizm* adı verilen bir akımın doğmasına yol açmıştır.
 - ❖ Sosyolojizm bütün insani alanları fizik bilimi yöntemlerine göre sosyoloji adı altında incelemek gerektiğini iddia eder.
 - ❖ “Sosyolojinin asıl konusu, monografiler vasıtası ile parçalardan bütünlere doğru gitmek üzere içtimai teşekkülleri tetkik etmektir.
 - ❖ Bu araştırmanın amacı, yaşayan toplum tiplerini inceleyerek geçmiş cemiyetleri aydınlatmak, toplumun idare ve eğitiminde de bu araştırmalardan faydalanmaktır.”
 - ❖ Dilthey, tabiat bilimlerinin karşısına *manevi bilimleri* koyarak, her iki bilimin metodunu birbirinden kesin olarak ayırıyordu.
 - ❖ Ona göre tabiat bilimleri *izah*, manevi (insani veya kültürel) bilimler *anlayış* metoduna dayanır.
 - ❖ Anlaşılabilecek olan manevi âlem, fizik olgular âleminden farklıdır.
 - ❖ Bu âlemde olaylar bir defalıktır.
 - ❖ Sadece insana aittir.
 - ❖ Böyle olduğu için yalnız insanın anlamlar dünyasına ulaşmakla anlaşılabilir.

- ❖ Dilthey'göre insani bilimlerin hedefi, tarihi ve sosyal gerçeği tek ve ferdi karakteri içinde kavramaktır.
- ❖ Ülken'e göre, tabiat bilimleri ile insan bilimlerini birbirinden tamamen ayırmak doğru değildir.
- ❖ İkisi arasında sağlıklı bir ilişki kurmak gerekir.
- ❖ Her iki bilim alanı arasında uzlaşma sağlanmalıdır.
- ❖ Dilthey'in yaptığı ayırım Comte pozitivizmine bir tepkidir.
- ❖ Sosyal sahada bütün sosyal olayların temeli Ülken'e göre, iş organizasyon olaylarıdır.
- ❖ Bu temel olaylar üzerinde meydana çıkan din, ahlak, hukuk, sanat, tefekkür gibi sosyal olaylara "müştak içtimai hadiseler" (ikincil sosyal olaylar) ismini verir

d) Ülken'e Göre Sosyolojide Yöntem Tartışması

- ❖ Ülken'e göre kavramların gerçek manalarını kavrayabilmek için hangi şartlarda ortaya çıktığını, hangi gerçeğe karşılık geldiğini ve kökenini bilmek gerekir.
- ❖ Soyut kavramlar zihnin en nazik ve en tehlikeli oyunudur.
- ❖ Sosyolojinin yakın tarihinde geliştirilen üç yöntem öne çıkar.
- ❖ 1- Sosyal Monografi, 2- İstatistik Yöntem, 3- Tarihî Yöntem.
- ❖ Bunlar sosyal gerçekliğin değişik boyutlarını ortaya çıkarmak için kullanılır.
- ❖ Sosyoloji, "en objektif ve en yoğun tortulardan başlayarak derece derece kaideler, yaygın kanaatler ve değerler, nihayet şahsi değer yaratmalarına kadar yükselir."
- ❖ Ülken tümevarım yöntemini kullanmak gerektiğini belirtir.
- ❖ Ülken'e göre toplumun karmaşık örgüsüne yalnız bir cephesinden bakmak daima yanlış olmuştur.
- ❖ İki olay türünden birine asıl, diğerine gölge olay diyemeyiz.
- ❖ Çünkü ikisi de zamandaş olaylardır.
- ❖ Buna rağmen Ülken'e göre, sosyolojinin sahasında sosyal ilişkilerin incelenmesine temel olaylardan başlamak gerekir.
- ❖ Sebep yerine fonksiyon, katı determinizm yerine *ihtimali determinizm* koymak gerekmektedir.
- ❖ Buna göre toplumun yapısı ancak ihtimalî determinizm ile kavranabilir.
- ❖ Ülken'e göre, sosyolojinin sahasında sosyal ilişkilerin incelenmesine temel olaylardan başlamak gerekir.
- ❖ Sebep yerine fonksiyon, katı determinizm yerine *ihtimali determinizm* koymak gerekmektedir.
- ❖ Buna göre toplumun yapısı ancak ihtimalî determinizm ile kavranabilir.

e) Ülken'e Göre Toplum Nedir?

- ❖ Toplum bireylerden ve sosyal ilişkilerden soyut değildir.
- ❖ Toplumu anlamakta 'birey ve toplum ilişkisi' önemli bir anahtardır.
- ❖ İlk gözümüzü açtığımız zaman kendimizi sosyal bir çevre içerisinde buluruz.
- ❖ Şekilleşmiş ve organize olmuş kurumlar bize alışkanlık ve eğitim yoluyla geçiyor.
- ❖ Diğer canlılara göre insan sosyalliğe yatkın bir varlıktır.
- ❖ *Toplum*, ne fertler toplamından ibaret bir yığın ne de tamamen organizmaya benzeyen bir gerçeklik veya bir varlık sahasıdır.
- ❖ O ancak içine aldığı fertler arasında, fertliklerinden ayrı bir hareket, duygu ve düşünce tarzı halinde bütünleşen bir varlıktır.
- ❖ Ülken, *Toplum Yapısı ve Soya çekme* kitabında toplumu şöyle açıklıyor: "Biz toplum deyince bir karakterler bütününü, ferdî davranışlar toplamını, taklit veya tenkit ile yayılan psikolojik bir hali anlamıyoruz."

- ❖ Toplum deyince gerek maddi gerek manevi olarak, bizi kuşatan işler, fiiller, hareketler, inançlar ve değerler sistemini anlıyoruz.
- ❖ Ülken'e göre, sosyolojinin sahasında sosyal ilişkilerin incelenmesine temel olaylardan başlamak gerekir.
- ❖ Sebep yerine fonksiyon, katı determinizm yerine ihtimali determinizm koymak gerekmektedir.
- ❖ Buna göre toplumun yapısı ancak ihtimali determinizm ile kavranabilir.
- ❖ Onun en önemli vasfı maddi ve manevi baskısıyla, emir ve yasaklarıyla bizi kuşatması ve doğuşumuzdan başlayarak bizi teşkil etmesidir.
- ❖ Toplum hayatında birçok sebep değişmeye neden olur.
- ❖ Bunlar arasında insan nüfusundaki hareketler, iklim ve coğrafyanın etkisi, siyasi organizasyonlar ve gelişmeler, dinî ve ahlakî şartlar önemli olarak sayılabilir.
- ❖ Bunların sadece birini değişmenin sebebi olarak genellemek yanlıştı
- ❖ Toplum, ne fertler toplamından ibaret bir yığın, ne de tamamen organizmaya benzeyen bir gerçeklik veya bir varlık sahasıdır.
- ❖ O ancak içine aldığı fertler arasında, fertliklerinden ayrı bir hareket, duygu ve düşünce tarzı halinde bütünleşen bir varlıktır.

f) Ülken'in Anadoluçuluk Görüşü

- ❖ Osmanlıcılık denemesi başarılı olamayınca, imparatorluğu korumak ve tekrar güçlendirmek için sadece Müslüman tebaayı kapsayacak bir millet tanımlaması daha yapılmıştır.
- ❖ Adına *İslamcılık* denilen bu düşünceye göre Osmanlı tebaası olan *bütün Müslümanlar bir millettir* iddiası olmasına rağmen, kendisini bu milletin parçası görmeyen bazı gruplar kendi milliyetçiliklerinin peşinde bağımsızlık hareketlerine girişmişlerdir.
- ❖ Üçüncü düşünce akımı ise *Türkçülük* olmuştur.
- ❖ Osmanlı içindeki Türklerde millî bilinci uyandırmayı ve diğer Türklerle bütünleşmeyi hedefleyen *Türkçülük* akımı modern anlamda millet tanımlamasına en yakın yaklaşım olmuştur.
- ❖ Osmanlı dışındaki Türklerin de çok ilgi gösterdiği *Türkçülük* düşüncesi, *Turan idealiyle* dünya üzerinde yaşayan bütün Türkleri bütünleştirmeyi hedeflemiştir.
- ❖ Ülken'in *Anadoluçuluk* veya *Memleketçilik* adını verdiği görüşü bu zeminde ortaya çıkmıştır.
- ❖ Ülken, milliyetin ısmarlama ve yamama bir şey olmayıp, ancak yaşanan asli bir hayatın; dilde, fikirde, işte bir olan bir toplum tipinin şuurundan ibaret olduğunu belirtir.
- ❖ Ülken'e göre, millet ve yurt kavramları birbirinden ayrılmaz aynı gerçekliğin iki yüzü, aynı bütünün iki parçasıdır.
- ❖ Milletin üzerinde yaşadığı ve dayandığı toprak vatandır, yurttur.
- ❖ Yurt düşüncesi kendisini vücuda getiren muhtelif amiller ne olursa olsun, milletin dayanağı olan esaslı ve değiştirilemez gerçek olduğundan, başta manevî hayatımızın ve kıymetlerimizin temelidir.
- ❖ Sosyal hafıza cemiyet içinde mitolojiler, destanlar, tarihler, hatıralar şeklinde kendini gösterir hafıza aynı zamanda sosyal hayatımızın bütünlüğünü ve devamını sağlar.
- ❖ Yani vatan sosyal hafızayı, sosyal hafıza da toplumun varlığını, birliğini doğrudan etkiler.

2) NİYAZİ BERKES

a) Niyazi Berkes'in Eserleri

- ❖ Niyazi Berkes'in ilk çalışmalarından birisi, *Bazı Ankara Köyleri Üzerine Bir Araştırma* kitabıdır.
- ❖ Bu eser Türk sosyolojisinde ilk monografiler arasında yer alır.
- ❖ Berkes'in en önemli eseri "The Development of Secularism in Turkey" ismiyle 1964 yılında İngilizce olarak basıldı.
- ❖ Kitabın Türkçesi 1973 yılında "Türkiye'de Çağdaşlaşma" ismiyle yayınlandı.
- ❖ Berkes çok yönlü bir düşünür ve yazardı.
- ❖ Tarihten sosyolojiye, felsefeden gezi yazılarına kadar geniş bir alanda kitaplar yayınladı.
- ❖ Batıcılık, laiklik, teokrasi, sosyalizm, ulusçuluk, toplumsal devrimler gibi kavramları kullandığı kitap başlıkları buna örnektir.
- ❖ "Türk iktisat Tarihi" adlı eserinde Osmanlı Türk toplum yapısını, ekonomik özelliklerini ve meydana gelen yapısal değişimleri ayrıntılı olarak ele aldı.
- ❖ Suriye, Lübnan, Mısır, Tunus ve Cezayir'e yapmış olduğu gezilerden elde ettiği izlenimlerini İslamlık, Ulusçuluk, Sosyalizm adlı kitabında topladı.
- ❖ Gökalp Türkiye'de sosyolojinin kurucusu olmakla beraber bu değişmeyi yorumlamaya ve yönlendirmeye çalışan bir düşünürdür.
- ❖ Niyazi Berkes de bu sosyoloji çalışmalarına katılmış ve Türkiye'nin çağdaşlaşma serüvenini açıklamaya ve analiz etmeye uğraşmıştır.
- ❖ Berkes'i Türkiye'nin Cumhuriyet ile birlikte yaşadığı çağdaşlaşma süreci içinde anlamak gerekir.
- ❖ Değişimin genel bir çerçevesini çizmek gerekirse, Osmanlının yenileşme hareketleri başlangıç olarak alınabilir.
- ❖ Türkiye'nin Çağdaşlaşması adlı temel eserinde ele aldığı gibi 18. yüzyılda 3. Selim'in yenileşme adımlarıyla başlayan ve imparatorluğun yıkılmasına kadar uzanan süreç Cumhuriyet devrimleriyle devam etmiştir.
- ❖ Türkiye'de Çağdaşlaşma adlı eserinde konuyu 1700'lü yıllardan itibaren ele alır.
- ❖ 1699 yılının başında yapılan Karlofça Antlaşması ile Osmanlı Devleti resmen toprak kaybetmiştir.
- ❖ Kaybetme duygusu yenileşme hareketlerinin temel hareket noktası olmuştur.
- ❖ Bu nedenle Berkes Osmanlı'nın yenileşme adına ilk adımlarını basımcılık ve askerlik alanlarında görür.
- ❖ Kitabın ikinci kesiminde Mutlakiyetten Meşrutiyete başlığı altında II. Mahmut'un öncülüğünü, Tanzimatın ilanını, Meşrutiyetin ilanını ve Türkiye'ye getirdiği yenilikleri anlatır.
- ❖ Üçüncü kesimde ise Cumhuriyete giden gelişmeler babından Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nı ve Cumhuriyet Devrimlerini işlemektedir.
- ❖ Zaten bu konuyla ilgili Atatürk ve Devrimler (1982) konusunda ayrı bir kitap daha yayınlamıştır.
- ❖ Batı sosyolojisindeki ilerlemeci ve evrenselci teorilere uygun şekilde toplumun geri kalmışlıktan modernliğe doğru nasıl geliştiğini göstermeye çalışır.
- ❖ Analizlerini bu çerçeve içinde modernleşme anlamında çağdaşlaşma, sosyal değişme, yenileşme, Batılılaşma, uluslaşma, ulusçuluk, sekülerleşme, laiklik gibi kavramlar üzerinde yoğunlaştırır.
- ❖ Bu kavramlar Niyazi Berkes'in sosyolojisini anlamakta önemli anahtarlar durumundadır.

b) Niyazi Berkes'te Çağdaşlaşma

- ❖ Çağdaşlaşma dilimizde modernleşme anlamında yeni bir toplumsal merhaleyi açıklamak için kullanılmaktadır.
- ❖ Batı sosyolojisindeki evrimci ve ilerlemeci teorilerin temel varsayımlarından birisi toplumların sürekli daha iyiye ve olumluya doğru geliştiği düşüncesidir.
- ❖ Buna göre çağdaş olan yeniler olumlu özellik taşır ve her toplum gelişmek için bunları benimsemek durumdadır.
- ❖ Bu anlamda modernleşmeyi Kongar şöyle tanımlar: “Modernleşme, insanoğlunun genel evrim çizgisi bakımından geri kalmış toplumların, zamanımızda bu çizginin son noktasına gelmiş olan toplumlara yetişmesi demektir.”
- ❖ Berkes özellikle modernleşme yerine çağdaşlaşma kavramını kullanır.
- ❖ Bunu eserlerinde yaptığı kavram analizlerinde gösterir.
- ❖ Çağdaşlaşma bir süreci ifade eder.
- ❖ Bu süreçte geleneksel ve kalıplaşmış yapılar yeni biçimlere dönüşmektedir.”
- ❖ Osmanlı döneminde önemli adımlar atılmış, Islahat ve Tanzimat Fermanları yayınlanmış, I. ve II. Meşrutiyet girişimleri ile sistem değişikliğine gidilmiş, eğitim ve askerlik alanında köklü reformlar gerçekleştirilmiştir.
- ❖ Berkes Türkiye’de Çağdaşlaşma adlı kitabında, son iki yüz yıl boyunca ülkemizde meydana gelen sosyal değişimleri ve sosyal yapımıza bağlı temel sorunları çözümlemeye çalışmıştır.

c) Niyazi Berkes'te Laiklik ve Sekularizm Kavramları

- ❖ Berkes Türk toplumunda çağdaşlaşma serüvenini incelerken, toplumdaki sekülerleşmeye ve laikliğe özel bir önem verir.
- ❖ Modernleşmenin en önemli özelliklerinden birisi insan aklının öne çıkartılması ve toplumsal hayatın sekülerleştirilmesidir.
- ❖ Laiklik Berkes’e göre sadece din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması değildir.
- ❖ Sorunun laiklik kavramına yüklenen dar anlamda din devlet ya da devlet-kilise ayırımı noktasında olmadığını, daha geniş anlamda “kutsallaşmış gelenek boyunduruğundan kurtulma” noktasında düğümlendiğini belirtir.
- ❖ Türkçe’ye Fransızca laicisme teriminden geçen bu sözcük, İslam, Osmanlı, Türk din ve siyaset geleneğine yabancı bir terimdir.
- ❖ Türkiye’de bir anlam karşılığı olmayan bu terim, birçok yanlış anlamaya ve anlam karmaşasına yol açmıştır.
- ❖ Bu yanlış tutumlardan birisi, terimin geldiği din geleneğindeki (Hristiyanlık) durumun İslam geleneğinde de bulunduğu varsayımdır.
- ❖ Öteki, bunun tersi olarak, İslam geleneğinde böyle bir durum olmadığı için laiklik davasının İslam dinindeki toplumlarda yersiz ve anlamsız olduğu inancıdır.
- ❖ Berkes her iki yaklaşımın da yanlış olduğu için laiklik ilkesinin doğru kavranmadığını düşünür.
- ❖ Laiklik kavramı Berkes’e göre tek başına kullanılması uygun değildir.
- ❖ Batı’nın bir kesiminde *laicism* terimine eş olarak kullanılan *secularism* sözcüğü meseleyi anlatmakta daha kapsamlıdır.
- ❖ Berkes’e göre *laicisme* sözcüğü Katolik Hristiyanlığın yayıldığı halkların dilinde, özellikle Fransızca’da kullanılır ve kökenine bakılırsa *‘halksallaştırma’* demektir.
- ❖ Çünkü kaynağı olan eski ve Hristiyanlık öncesi Grekçedeki *laos* (halk), *laikos* (halksal) sözcükleri Hristiyanlık döneminde *klericus*, yani din adamları dışında olan kişiler için kullanılırdı.

- ❖ Modern Fransızcada *laicisme*, din adamlarından, rahiplerden başka kişilere, kurullara, yetkililere, dünya işlerinde, hatta din işlerinde üstün bir yer verme anlamını taşır.
- ❖ Batıdaki laikliğe dayalı çağdaşlaşma süreci bizde daha farklı olmak zorundadır.
- ❖ Bu süreci en iyi açıklayacak kavram ise *sekülerizm* olmalıdır.
- ❖ Sekülerizm terimi Latince'den gelir ve daha çok Protestanlığın etkisi altında olan dillerde, İngilizce ve Almancada kullanılır.
- ❖ Aslındaki sözcük, çağ anlamına gelen *saeculum* sözcüğünden türemiştir.
- ❖ Bunun karşılığı Türkçeye *çağ* anlamında asır olarak yerleşmiş olan Arapça *asr* sözcüğüdür.
- ❖ Bu sebepten Türkiye'nin çağdaşlaşma serüveninde bir dönem *asrılık* kavramı kullanılmıştır.
- ❖ Asrılık züppelik, köksüzlük, sathilik, dinsizlik anlamları çağrıştırmaya başladığı için mesela bu kavramın yerine Ziya Gökalp "*muasırlaşmak*" ifadesini kullandı.
- ❖ Protestanlığın etkisi altındaki ulusal kültürlerin dilinde kullanılan sekularizm kavramı, geleneksel katılaşmış kurum ve kurallar karşısında zamanın gereklerine uyan kurum ve kuralları geliştirme anlamını içinde taşır.

d) İlerlemenin Anahtarı Sekülerleşme ve Çağdaşlaşma

- ❖ Laiklik kavramının meydana gelen ve olması gereken değişmeyi izah etmekte yetersiz kaldığını tespit eden Berkes, sekülerleşme ve çağdaşlaşma kavramlarını kullanmayı tercih eder.
- ❖ Sorunun laiklik kavramına yüklenen dar anlamda din-devlet ya da devlet-kilise ayırımı noktasında olmadığını, daha geniş anlamda "kutsallaşmış gelenek boyunduruğundan kurtulma" noktasında düğümlendiğini belirtir.
- ❖ Ona göre birincisi ikincisinin birçok görüntüsünden yalnız biridir.
- ❖ *Sekularizm* kavramı, geleneksel katılaşmış kurum ve kurallar karşısında zamanın gereklerine uyan kurum ve kuralları geliştirme anlamını içinde taşır.
- ❖ Berkes çağdaşlaşma ile birlikte dinselleşme eğiliminin devreye girdiğini düşünür.
- ❖ Dinselleşme, çağdaşlaşmaya karşı kaplumbağanın kabuğuna çekilmesi gibi bir korunma çabasıdır.
- ❖ Berkes çağdaşlaşma ile birlikte dinselleşme eğiliminin devreye girdiğini düşünür.
- ❖ *Dinselleşme*, çağdaşlaşmaya karşı kaplumbağanın kabuğuna çekilmesi gibi bir korunma çabasıdır.
- ❖ Berkes çağdaşlaşma konusunda asıl sorunu, kutsal sayılan alanın ekonomik, teknolojik, siyasal, eğitsel, cinsel, bilgisel yaşam alanlarında daralması, etkisizleşmesi olarak görür.

e) Türk Toplumunda Batıcılık ve Çağdaşlaşma

- ❖ Türk toplumunda çağdaşlaşma çabası Osmanlı Devletinde geri kalmışlığın fark edilmesiyle birlikte başlamıştır.
- ❖ Batılılar kendi dışındaki toplumları ilerletmek bir tarafa kendilerine peyk haline getirmek isterler.
- ❖ Batı'nın emperyalist yönü burada devreye girer ve bizi esir almaya çalışır.
- ❖ Bunun için Berkes'e göre Batılaşmak yerine Batılaşmamak esastır.
- ❖ Batıcılık geri kalmış toplumların aydınlarının, kendi toplumlarının kalkınamaması gerçeğinin karşısında, ilerlemiş toplumları görmekten gelen aşağılık duygusunu hafifletmek için yapıştıkları bir hayal, bir toplumsal sakatlığın aydınlar arasında nükseden bir görüntüsüdür.

VİZE ÜNİTE SONU